

POLICY BRIEF

КРАТОК ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКИ (POLICY BRIEF) ЗА НАМАЛУВАЊЕ НА ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ДЕЦА РОМИ ВО ОПШТИНА ВИНИЦА И КОЧАНИ

Октомври, 2019 година

Овој документ е изработен во рамките на проектот „И ние имаме права“ кој се реализира од страна на здружението „Иницијатива на невработени интелектуалци“, Винаца, а е поддржан од проектот Стратешки партнерства за развивање на социјална агенда за промени: Препознај, почитувај и остварувај права, финансиран од Европската Унија.

Вовед

Овој документ за јавна политика се темели на истражувањата во рамките на проектот „И ние имаме права“, кој се имплементира од Здружението „ИНИ“ Винаца во партнерство со ЗР „АВЕНА,, од Кочани во рамките на проектот „Стратешки партнерства за развивање на социјална агенда за промени: Препознај, почитувај и остварувај права“.

Злоупотребата на детскиот труд и дискриминацијата на децата Роми, почесто и физичкото меѓуврсничко насилството како појава се уште е присутно во основните училишта и покрај законските регулативи и напорите на надлежните институции на локално и национално ниво да го спречат нивното појавување. Неспорни се заложбите на сите релевантни чинители да придонесат да се почитуваат одредбите на законските решенија и конвенции кои треба да ги спречат овие непосакувани состојби :

- ◆Закон за основно образование;

http://www.mon.gov.mk/images/Zakon_za_osnovnoto_obrazovanie_br._161-_2019.pdf

- ◆Законот за спречување и заштита од дискриминација;

<http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2019/27,5-Zakon%20za%20zastita%20od%20diskriminacija.pdf>

- ◆Закон за заштита на децата;

<http://mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/dete.pdf>

- ◆Конвенцијата против спречување на најлошите форми на злоупотреба на детскиот труд ;

<https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/05/priracnik-fundamentalni-konvencii-1.pdf>

- ◆Закон за работни односи

http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/30.9_ZRO%20precisten%20167%2015.pdf

- ◆Закон за семејство

<http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/Zakon%20za%20semejstvo-precisten%20tekst.pdf>

Токму во насока на така посакуваната состојба, овој кратот документ (**policy brief**) за намалување на злоупотребата на детскиот труд и дискриминацијата на децата Роми во општините Винаца и Кочани е изработен со цел да иницира промени во постоечката состојба на локално ниво, т.е да се дадат насоки и перспективи во зајакнувањето на локалните институции надлежни за наведената проблематика. Исто така се очекува дека овој документ ќе ја адресира потребата од зголемена транспарентност на проблемот со трудовата експлоатација на децата и наместо да се префрлаат одговорностите на надлежните институции (Министерство за образование и МТСП) за несаканите состојби, системски и повеќедимензионално да се пристапи со решавање на проблемот.

КЛУЧНИ ПОИМИ ЗА ПРОБЛЕМСКОТО ПОДРАЧЈЕ

Трудова експлоатација на децата подразбира ангажирање на децата со работа која ги отргнува од нивното детство, нивниот потенцијал и нивното достоинство, и отргнување од образовниот процес како што посочуваат стручните служби од училиштата, а што е штетно за нивниот физички и психички развој. Таа се однесува на работа која е ментално, физички, социјално или морално опасна и штетна за децата и се меша со нивното школување преку:

- отргнувајќи ги од можноста да одат на училиште;
- ги приморува предвреме да го напуштат училиштето;
- бара од децата да комбинираат присуство на училиште со тешка и долга работа.

([file:///C:/Users/User/Downloads/mvaroslija2014%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/mvaroslija2014%20(1).pdf))

Дискриминација на децата значи секое правење разлика, искористување или ограничување на децата врз основа на пол, раса, религиозна, етничка припадност и сл. со што се нарушува принципот на еднаквост во остварување на човековите права и слободи. Во основното воспитание и образование се забранува секоја директна или индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација и помагање во

дискриминаторско постапување по основ на пол, раса, боја на кожа, национално или етничко потекло, попреченост, род, сексуална ориентација, родов идентитет, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, други видови уверувања, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба и општествен статус или која било друга основа која е предвидена со закон или со меѓународен договор ратификуван согласно со Уставот на Република Северна Македонија во остварување на правата од основното образование.

(http://www.mon.gov.mk/images/Zakon_za_osnovното_obrazovanie_br._161-_2019.pdf)

АНАЛИЗА НА ПРОБЛЕМСКОТО ПОДРАЧЈЕ

ОПИС НА ПРОБЛЕМОТ

Нискиот степен на образование на ромското население во Република Северна Македонија е повеќедецениски проблем. Креаторите на образовните политики даваат напори преку посебни програми да го намалат нотираниот проблем, но резултатите се уште не се задоволувачки. Како клучни фактори многу често ја посочуваат лошата социо-економска положба на ромските семејства, отсуство на свесност за важноста на образованието што произлегува од нискиот степен на едукација на родителите, непознавање на македонскиот јазик поради гетоизиран начин на живеење и сл. Сите овие фактори придонесуваат децата Роми често пати да бидат жртви на трудова експлоатација и дискриминација со што се нарушени основните принципи за заштита на правата на детето. Ваквите непосакувани состојби се присутни и во општините Веница и Кочани каде што беа направени истражувања со цел да се добијат релеванти показатели за проблемското подрачје.

Анализирајќи ги резултатите од истражувањата за отсуството на децата роми од образовните процеси поради сезонска работа во наведените општини се констатира суровата реалност, децата роми се исклучени од образовните процеси најчесто поради нивното ангажирање како сезонски работници заедно со нивните родители. Проблемот дополнително го усложнува фактот што родителите иако свесно ја дозволуваат трудовата експлоатација и го занемаруваат значењето на образовниот процес не се свесни за злоупотребата на нивните деца поради тоа што се немоќни во борбата за гола егзистенција, не сфаќајќи го долгорочниот негативен ефект што нивните деца ќе го имаат поради исклученост од образовните процеси. Сепак, надеж дава исказот на родителите дека кога нивната економска положба би била стабилна тие не би ги ангажирале своите деца на било кој начин.

Покрај наведениот проблем со трудовата експлоатација, загрижувачки се и проблемите во делот на интернетничкиот соживот, меѓусебната толеранција и довербата помеѓу децата во основните училишта од различните етнички средини, при што се присутни и облици на нетрпеливост и дискриминација. Во прилог на тоа треба да се напомене дека институциите ја негираат присутноста на дискриминацијата врз децата роми, но теренските истражувања директно со родителите и децата покажува облици на т.н скриена дискриминација која тешко се докажува, но децата ја чувствуваат. Поради таквата состојба, проблемот со дискриминацијата не се решава соодветно и не постојат механизми за да двете страни заеднички дејствуваат и да го спречат отсуството на децата роми од наставните процеси.

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊАТА НА РОДИТЕЛИ РОМИ

Во согласност со добиените анализи од истражувањата за состојбите со отсуството на децата од настава поради сезонска работа, од анкетирани 20 родители роми од општина Веница и 40 родители роми од општина Кочани чиешто деца не одат училиште, се констатира загрижувачкиот податок дека околу 50 % од учениците не посетуваат настава поради сезонска работа.

Дополнително во анализата треба да се истакне дека на прашањето кои се причините за нередовноста на децата на училиште од различните понудени модалитети 36% од родителите се изјасниле дека им требаат децата за да заработуваат и помагаат во семејството, а 64% не го сфаќаат значењето на образованието како неопходно за развојот на нивните деца.

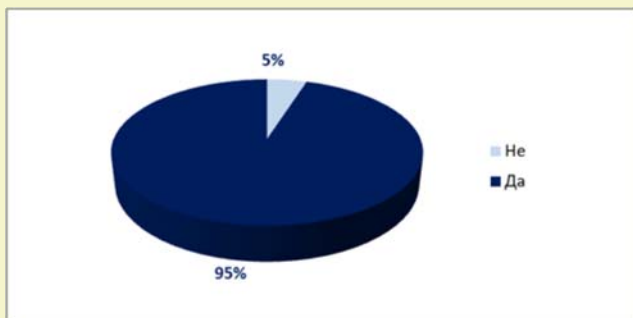
Резултатите од истражувањето исто така недвосмислено истакнуваат дека родителите се информирани за задолжителниот карактер на училиштето на различни начини: преку стручните служби од училиштата, невладините организации, од роднини и пријатели, инспекција и општината, но и покрај тоа нивните деца не се редовни ученици. Родителите во над 90% дале исказ дека биле повикани во училиштата и посетени од инспекторите, добивале казна од 1000 ден, по што системот затајува и не се преземаат дополнителни мерки.

1.1 Што направија од училиштето или инспекцијата за да детето оди на училиште?

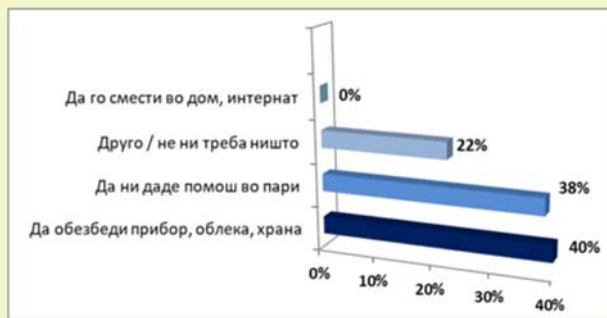

Она што дава надеж и поттикнува решение на проблемите со трудовата експлоатација на децата се позитивните искази на родителите од 95% дека сакаат нивните деца да посетуваат училиште, но тоа е поврзано со подобрување на нивната економско-социјална положба при што 78% од родителите очекуваат дека државата треба да им помогне на некаков начин за да не мораат да ги ангажираат нивните деца со работа.

1.2 Дали сакате детето да оди во училиште?

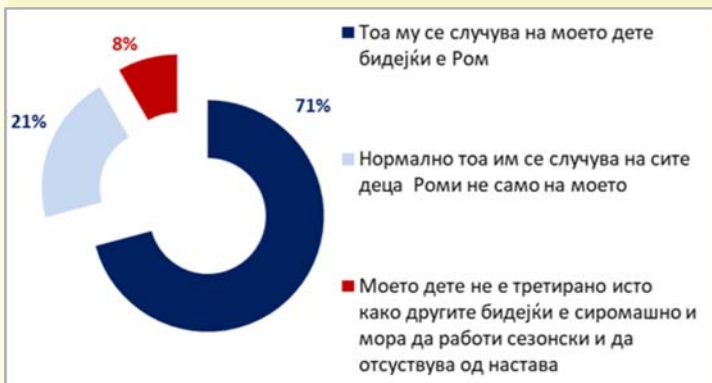

1.3 Како државата да ви помогне на детето да оди во училиште?

Истражувањата на родителите по поглед на социо-економскиот статус покажа дека само 12% од сите анкетирани семејства имаат по 1 постојано вработен член, над 50% се корисници на социјална помош, додека 35% добиваат помош од роднини и пријатели. Тука во овие резултати се гледаат главните причини за анализираниот проблем-детската трудова експлоатација, но охрабрува податокот дека 97% од родителите би прифатиле вработување, а со тоа нема да ги ангажираат своите деца за работа т.е ќе ги праќаат редовно на училиште. Дополнително би истакнале дека околу 30% од анкетираниите семејства живеат во услови кои не обезбедуваат минимум стандарди за нормално живеење.

1.4 Нееднаков третман на децата поради етничка припадност

Друга причина за отсуството на децата од училиште која беше истражувана во двете општини е дискриминацијата при што околу 60 % од родителите го истакнале проблемот со инклузијата, а околу 40% дале исказ дека нивните деца биле навредени од наставниците или друг персонал во училиштата. Она што најмногу загрижува е исказот на 40% родители дека нивните деца не се третирани еднакво, а од тие дури 94% се изјасниле дека имаа чувство дека се дискриминирани бидејќи се Роми.

ТРУДОВАТА ЕСКПЛОАТАЦИЈА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ДЕЦА РОМИ ОД ПЕРСПЕКТИВА НА ИНСТИТУЦИИТЕ

Со цел да се добие пореална и појасна слика на постоечката состојба со трудовата експлоатација на децата роми, облиците на дискриминација и физичко насилство, беа спроведени истражувања со релевантните институции во двете општини: Државен просветен инспекторат, Центарот за социјални работи, претставници на Ромските информативни центри и стручните служби на основните училишта каде што учат деца роми.

Резултатите од спроведените интервјуа со просветните инспектори и во двете општини покажуваат дека тие се запознаени со проблемот за сезонската работа посебно на децата роми во почетните месеци на учебната година. Тие се во постојана комуникација со стручните служби на училиштата со што добиваат навремени информации за отсуствата на учениците роми, ја следат состојбата и поднесуваат прекршочни пријави согласно законските одредби.

Просветните инспектори исто така се во корелација и со Центрите за социјална работа за случаи каде што е детектирано родителска негрижа, облици на физичко и психичко насилство вклучително и таму каде што е потврдено злоупотреба на детскиот труд. Заеднички став на просветните инспектори е дека потребно е заеднички пристап на сите релевантни институции преку организирање на средби со родителите Роми за да се најдат соодветни решенија за проблемот (член 64 а...ѓ, од Законот за основно образование).

Стручните служби во основните училишта каде што учат деца роми од Винаца и Кочани го нотираат проблемот со злоупотребата на детскиот труд т.е сезонската работа како причина за отсуство на учениците. Секој почеток на нова учебна година училиштата се соочуваат со отсуство на учениците роми поради што преземаат мерки: покани за советувања на родителите, го информираат Просветниот инспекторат за таквите случаи, а имаат и протокол за комуницирање со Центарот за социјална работа. Но, и покрај напорите на стручните служби проблемите не се решаваат па тие предлагаат да се обезбедува материјална помош за најзагрозените семејства, да се креираат посебни образовни програми за да децата што задоцниле бидат вклучени во образовниот процес, континуирана едукација на родителите роми за важноста на образованието и преземање на поостри казнени мерки преку Центрите за социјална работа со цел да се зголеми одговорноста на родителите кон нивните деца. Во поглед на дискриминацијата и физичкото насилство стручните служби во основните училишта во Кочани изјавија дека немаат евидентирано такви случаи, додека во основно училиште во Винаца бил пријавен еден случај од вработен во Ромскиот информативен центар, по што се преземани соодветни мерки.

Од интервјуата со референти Роми и вработените во Ромските информативни центри во Кочани и Винаца се констатираше дека и тие се запознаени со отсуството на децата роми од редовната настава поради сезонска работа. Она што тие го преземаат се континуирана теренска работа преку директни разговори со родителите за да ги убедат да не ги ангажираат нивните деца со работа кога е во тек наставниот процес. Од сознанијата што тие ги добиваат од терен за да долгорочно се реши тој проблем, тие предлагаат поактивно да се вклучат АВРМ во двете општини за да се обезбеди вработување на родителите роми. Само на таков начин преку подобрување на социо-економската положба на ромските семејства ќе се обезбеди редовност на децата роми во образовните процеси и ќе се искорени повеќедеценискиот проблем. Во 2019 година Здруженијата ИНИ и Авена во соработка со ментори за вработување помогнаа во работно ангажирање на 17 во Винаца и 42 во Кочани на лица од Ромска националност кои примаа социјална помош. Од добиените податоци од сите релевантни институции за проблемското подрачје трудова експлоатација и дискриминација на децата роми како причина за отсуство од наставните процеси може да се заклучи дека мора да се применува организиран и системски приод за да се постигнат забележителни резултати и да се надминат затекнатите состојби.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Врз основа на добиените податоци и информации од деск-истражувањето и теренски прибираните податоци од индивидуални интервјуа со ромски семејства и претставници на релевантите институции: Државен просветен инспекторат, Центар за социјални работи, стручните служби на основните училишта и ромски авторитети може да се донесат следниве заклучоци и препораки :

- ◇ Потребна е посилна промоција на образовани Роми, нивно вклучување во институциите, но истовремено ќе бидат модел на идентификација.
- ◇ Почесто одржување на едукативни работилници за подигнување на свеста на Ромите за важноста на образованието
- ◇ Доследна примена на законите кои се однесуваат на проблемското подрачје
- ◇ Транспарентен однос на институциите кон родителите роми и нивно поттикнување, децата редовно да посетуваат настава
- ◇ Донесување на посебна образовна програма за децата надвор од образовниот процес и нивно вклучување во редовна настава во училиштата

- ◇ Засилен заеднички ангажман на сите фактори (Центар за социјални работи, Локалната самоуправа, менторите за вработување на Роми) работно да се ангажираат овие семејства и да се подобри нивниот социо-економски статус преку вклучување во активните мерки за вработување
- ◇ Стручните тимови од училиштата заеднички да се заложат за образовна инклузија на оваа исклучително ранлива целна група и да помагаат како на учениците така и на родителите.
- ◇ Потребна е промоција на детскиот и образовниот додаток кој со новиот закон за социјална заштита е условен со редовна посета на наставата од страна на учениците чии родители се со ниски приходи.
- ◇ Промоција на интеркултурни активности од страна на училиштата за подигнување на степенот на интеркултурно разбирање, интеретнички соживот и меѓусебна толеранција
- ◇ Креирање на посебни образовни програми за децата надвор од образовниот процес

Изработка:

Тодор Цонев и Весна Ефремова

